

- Gedächtnis im Zeitalter der Wissenschaft, i W. Küttler (udg.), *Grundlagen und Methoden der Historiographiegeschichte*, (= Geschichtsdiskurs, bd. 1).
- Nora, Pierre (1984): *Entre Mémoire et Histoire. La problématique des lieux*, i *La République*, (= *Les lieux de mémoire*, bd.1), s. xv-xlii.
- Nora, Pierre (1992): *L'ère de la commémoration*, i *Les France*, (= *Les lieux de mémoire*, bd. 3), s. 977-1012.
- Pellens, Karl (udg.) (1992): *Historische Gedenkjahre im politischen Bewusstsein. Identitätskritik und Identitätsbildung in Öffentlichkeit und Unterricht*.
- Reichel, Peter (1995): *Politik mit der Erinnerung. Gedächtnisorte im Streit um die nationalsozialistische Vergangenheit*.
- Samuel, Raphael (1991): *Reading the Signs*, i *History Workshop Journal*, nr. 32, s. 88-109.
- Samuel, Raphael (1994): *Past and Present in Contemporary Culture*, (= *Theatres of Memory*, bd. 1).
- Schiller, Dieter (1993a): *Die inszenierte Erinnerung. Politische Gedenktage im öffentlich-rechtlichen Fernsehen der Bundesrepublik Deutschland zwischen Medienereignis und Skandal*.
- Schiller, Dieter (1993b): *Politische Gedenktage in Deutschland. Zur Verhältnis von öffentlicher Erinnerung und politischer Kultur*, i *Aus Politik und Zeitgeschichte d. 18.6.1993*, (= nr. 25/93).
- Schneider, Herbert (1992): *Demokratische Festkultur - Betrachtungen zum Verhältnis von Bürgerschaft und Feier*, i Pellens (1992), s.20-40.
- Simon, Roger I. (1993): *Forms of Insurgency in Popular Memories: the Columbus Quincentenary and the Pedagogy of Counter-Commemoration*, i *Cultural Studies*, bd. 7, nr. 1, s.73-88.
- Sørensen, Nils Arne (1994): *Den store begivenhed. 2. verdenskrig som fortid og nutid*, i *Den jyske Historiker*, nr. 68, s.111-124.
- Sørensen, Nils Arne (1995): *En traditions etablering og forfald. Befrielsen fejret 1946-1985*, i *Den jyske Historiker*, nr. 71, s.113-123.
- Voigt, Rüdiger (udg.) (1989): *Politik der Symbole, Symbole der Politik*.
- Warring, Anette (1993): *En fest for demokrati og folkefællesskab - om 40-års jubilæet for Danmarks befrielse*, i C. Ladegaard (udg.), *Når medierne spinder historiens tråd*, s.39-63.
- Wood, Nancy (1994): *Memory's Remains: Les lieux de mémoire*, i *History and Memory*, bd. 6, nr. 1, s.123-49.
- Young, James E. (1993): *The Texture of Memory. Holocaust Memorials and Meaning*.
- 1788 i 1988. *Traditionen utro* (1988), (= *Den jyske Historiker*, nr. 45).

Humanistisk historieformidling

- i komparativ belysning

En projektbeskrivelse

Historieformidling er et tværhumanistisk arbejdsfelt. Projektet kan ikke beskæftige sig med alle former for humanistisk forskningsformidling, men til gengæld vil det udforske et felt, som mange humanistiske fag og kulturinstitutioner bidrager til og er fælles om. Det vil udforske, hvorledes fag som dansk, historie, etnologi/antropologi, kvinde/kønforskning og pædagogik arbejder med at formidle historiebevidsthed ved brug af forskellige medier i forskellige institutionelle sammenhænge.

Projektgruppen er følgelig blevet sammensat på en sådan måde, at der i den ikke alene findes en betydelig spredning i faglige og forskningsmæssige kvalifikationer, men også et bredt sæt af formidlingsmæssige erfaringer. Den består af: Claus Bryld (RUC), Lene Floris (Nationalmuseet), Lars Handesten (DLH), Karl-Johann Hemmersam (Nationalmuseet), Henrik Horstbøll (Kongelige Bibliotek), Bernard Eric Jensen (DLH), Carsten Tage Nielsen (RUC), Anne Birgitte Richard (RUC), Marianne Poulsen (DLH), Lotte Rahbek Schou (DLH), Søren Schou (RUC), Annette Vasstrøm (Arbejdermuseet), Anette Warring (RUC) og Torben Weinreich (DLH).

Sigte

Projektet har et dobbelt sigte, idet det både skal være analyserende-forklarende i sit anlæg og have et kritisk-utopisk perspektiv.

Det vil undersøge og perspektivere foreliggende former for humanistisk historieformidling. Dette vil ske (i) dels ved at sam-

menligne de forskellige tilgange til en forskningsbaseret historieformidling inden for dansk humaniora, (ii) dels ved at gennemføre sammenlignende undersøgelser af den skemalagte historieformidling, (iii) dels ved at iværksætte sammenlignende analyser af en forskningsbaseret, skemalagt og alternativ historieformidling, og (iv) dels ved at sammenligne dansk humanistisk historieformidling med den, der findes i flere nabostater.

Projektet tager afsæt både i et syn på historieformidlingens socio-kulturelle funktioner i dagens samfund og i en 'interaktiv' forståelse af humanistisk forskning og forskningsformidling. Projektgruppen er optaget af forholdet mellem information og historiebevidsthed i en livsverdenssammenhæng. Medens informationsteknologien synes at skabe et synkront, fragmentarisk og principielt uendeligt vidensmarked, arbejder historieformidling med diakroni, kontinuitet og selektion i forsøget på at skabe historiebevidsthed.

Humanistisk forskning og forskningsformidling udgør et blandt mange momenter i en pågående reproduktion af og kamp om personers/grupper historiebevidsthed og identitet, og humanister bør derfor være forpligtet til at medtænke den brugsværdi, som deres forskning og formidling kan/skal have for forskellige personer og grupper. Med andre ord: da historieformidling i bred forstand indgår som et vigtigt element i alle borgeres socialisation til og tolkning af dansk politisk kultur, er der behov for at tænke humanistisk historieformidling sammen med såvel en demokratisk formidlingsetik som en erindringens og glemslens politik.

Med udgangspunkt i de gennemførte undersøgelser vil der blive udarbejdet et oplæg om humanioras fremtidige formidlingsstrategi, hvad angår historieformidling - altså et begrundet bud på, hvad der kunne være bedre og mere perspektivrige formidlingsstrategier. Som helhed sigter *Humanistisk historieformidling - i komparativ belysning* således mod at skabe et nyt og bedre grundlag for en diskussion af humanioras formidlingsstrategi ved at etablere en sammenhæng mellem en fortidsfortolkning, en samtidsanalyse og et sæt fremtidsforhåbninger.

Forskningsfelt

Projektet vil ikke beskæftige sig med de faginterne former for formidling, men alene udforske de former for forskningsformidling, der helt åbenbart retter sig mod grupper uden for forskningsinstitutionerne - fx Danmarks- og Europahistorier, litteratur- og kvindehistorier, museumsudstillinger af forskellig slags og lærebøger/undervisningsmateriale til brug i folkeskolen, gymnasiet og på seminarier.

Forskningsformidling vil som regel adskille sig fra andre former ved at tage udgangspunkt i og udnytte den foreliggende forskning på et givet område. Denne form for formidling vil fx respektere gældende faglige normer og søge at honorere faglige kvalitetskrav. Afsenderen vil normalt være bevidst om, at en forskningsbaseret historieformidling er noget (delvis/meget) andet end en ikke-forskningsbaseret. Men det er langt fra altid sådan, at modtageren anser denne forskel for at være væsentlig eller afgørende. Ud fra en modtagers synsvinkel kan en forskningsbaseret historieformidling fremstå som en blandt mange mere eller mindre interessante og relevante former for historieformidling. Og det kan være andre end de forskningsmæssige kvaliteter, der er afgørende for, om modtageren finder en given historieformidling interessant og relevant.

Når man skal forske i forskningsformidling, må det tages med i betragtning, at denne formidling kan tage sig meget forskellig ud fra hhv. en afsender- og en modtagersynsvinkel. At medtænke dette forhold er fx af afgørende betydning, når man skal undersøge den rolle, som den forskningsbaserede historieformidling spiller i forskellige dele af uddannelsessystemet. Her står den ofte i et konkurrenceforhold til andre former for historieformidling: den skal her konkurrere med film, dramadok, tegneserier, historiske romaner, computerspil og historiske besøgscentre for at nævne nogle oplagte eksempler.

Der må følgelig gøres forsøg på at bearbejde problemet med det asymmetriske forhold mellem en afsender- og modtagersynsvinkel på forskningsformidling. Projektet vil ikke tackle dette problem ved at gennemføre større receptions- eller videnssociologiske

undersøgelser; sådanne undersøgelser ville blive alt for tids- og ressourcekrævende inden for den givne ramme. I stedet vil projektgruppen prøve at håndtere problemet ved at sammenligne den forskningsbaserede med andre former for historiefremføring. Det skulle herved være muligt at indkredse de indholds- og fremføringsmæssige kendetegn ved de forskellige former for historiefremføring, der i dag foreligger for forskellige modtagergrupper, og som de derfor har mulighed for at sammenligne og vælge imellem.

Projektgruppen er på det rene med, at den foreliggende historiefremføring ikke kan inddeles i et sæt klart afgrænsede kategorier. Det er ikke sådan - for at sige det firkantet - at en form for historiefremføring alene satser på information og vidensformidling, medens en anden går ind for oplevelse og underholdning. I de foreliggende former for historiefremføring er information og vidensformidling, værdier og holdninger, traditionsdannelse og identitetsbearbejdning, kritisk distancering og aktiv medleven, oplevelse og underholdning ofte blandet sammen - men på meget forskellige måder. Forskellen mellem en forskningsmæssig og ikke-forskningsmæssig historiefremføring må derfor ikke opfattes som en artsforskelse, men snarere som en gradforskelse.

Projektet bevæger sig her ind på et vanskeligt og lidet udforsket område. Projektgruppen mener, at det vil vise sig frugtbart at tage udgangspunkt i en opdeling af forskningsfeltet i tre idealtypiske 'fremføringsrum'. Selvom rummene i virkelighedens verden ikke lader sig klart adskille, er der forskel mellem dem, hvad angår fx produktionsbetingelser og -normer, modtager- og markedsafhængighed. Og det er gruppens arbejdshypotese, at disse forskelle også vil vise sig som forskelle i de fremføringsparadigmer, der er de fremherskende i de forskellige 'fremføringsrum'. Og disse forskelle kan igen være med til at belyse og forklare relationerne mellem produktionsbetingelser, valg af fremføringsgenrer og tilsigtede brugsfunktion. De tre 'fremføringsrum', der vil blive arbejdet med, er:

- forskningsbaseret historiefremføring
- skemalagt historiefremføring
- alternativ historiefremføring.

Forskningsbaseret historiefremføring. Denne fremføring er i første række knyttet til universiteter, museer og andre forskningsinstitutioner, fx forskningsbiblioteker og arkiver. Der er her en vigtig forskel mellem universiteter og museer, hvad angår deres forpligtelse til at fremføre til en bredere offentlighed. Universiteter har ikke en sådan forpligtelse, hvorimod museerne ikke kun har en pligt til at forske, men også til at fremføre deres forskning.

Selvom universiteter ikke har pligt til at fremføre forskningsresultater til en bredere offentlighed og andre dele af uddannelsessystemet, er der ikke desto mindre tradition for at gøre det. Dette gælder ikke mindst for den humanistiske historiefremføring. I samarbejde med forlag fremføres forskning til andre befolkningsgrupper gennem udgivelsen af fx samleværker som Danmarks- og Verdenshistorier, litteratur- og kvindehistorier, kultur- og kunsthistorier, idé- og identitetshistorier eller monografier af forskellig slags. En forskningsfremføring er også sket gennem udgivelsen af bogserier (fx Berlingske Leksikon Bibliotek) og lærebøger til gymnasiet eller gennem foredrag ved højskoler, Folke- og Søndagsuniversitet.

Et museum skal ikke kun indsamle, bevare og forske i (udvalgte dele af) samfundets/befolkningens kulturarv, det er også forpligtet til at fremføre dets forskning til den interesserede offentlighed. Ved at bruge genstande fra den materielle kultur er museet i stand til at fremføre til befolkningsgrupper, hvis kontakt med en forskningsbaseret historiefremføring i øvrigt er ringe. Gennem sin udstillingsvirksomhed er museet også i en særlig kontakt med forskellige dele af uddannelsessystemet. Museerne arbejder i et felt, hvor der findes forskellige former for fremføringsmæssig feedback. Museerne er således ikke kun forpligtet til, de har også andre muligheder for at bearbejde problemkomplekset omkring forskningsfremføring, end det er tilfældet ved universiteterne. Inden for den danske museumsverden findes der flere konkurrerende forsknings- og fremføringstraditioner, hvis forhold endnu ikke er udforsket.

Skemalagt historiefremføring. Denne fremføring er knyttet til uddannelsesinstitutioner såsom folkeskolen, gymnasiet/hf og se-

minarier og finder sted inden for rammerne af flere fag. Det er her værd at bemærke, at dette område kvantitativt betragtet formentlig er en af de mest omfattende former for historieformidling i dagens samfund. Den skemalagte historieformidling er kendetegnet ved, at modtagerne i en betydelig grad præsenteres for og møder historieformidlingen som 'a captive audience'. Men der er betydelige forskelle, hvad angår de præmierings- og sanktionsmidler, der anvendes i de forskellige uddannelsesformer.

Projektet vil især rette opmærksomheden mod historiefaget og danskfaget, der begge indtager en central plads som historieformidlende og dermed traditions- og identitetsbearbejdende fag i det danske uddannelsessystem. Forholdet mellem den forskningsbaserede (videnskabsfag) og skemalagte (undervisningsfag) historieformidling blev i 70'erne og op i 80'erne normalt søgt reguleret gennem den såkaldte videnskabscentrerede læseplanstænkning/didaktik. Ifølge denne tænkning var det skole-, gymnasie- og seminariefagets opgave at videreformidle udvalgte dele af videnskabsfagets metoder og forskningsresultater til eleverne/de studerende.

Siden midten af 80'erne har en sådan nedsivningstænkning været udsat for kritik fra flere sider, og det har ført til en øget brug af andre former for historieformidling end den forskningsbaserede. Som regel er der tale om at inddrage, hvad der her kaldes den alternative historieformidling. Og der er gode grunde til at antage, at forholdet mellem den forskningsbaserede og skemalagte historieformidling i dag er mere varieret, komplekst og uoverskueligt, end det var tidligere.

Alternativ historieformidling. Dette 'formidlingsrum' omfatter de former for historieformidling, der ikke tilhører den forskningsbaserede eller skemalagte, men som samtidig er centrale i dagens samfund: film og tv-serier, dramadok og journalistisk historiefortælling, historiske romaner og erindringer, pc-spil og andre interaktive medier, historieturisme og det politiske systems historiebrug (fx nationalhistoriske jubilæer).

Dette rum har karakter af en rest- eller residualkategori. Det sammenklumper givetvis en række formidlingsformer, der i flere

henseender er forskellige. Men de kan måske siges at have et par fælles kendetegn. De vil som regel ikke være så bundet af de foreliggende forskningsresultater, således som den forskningsbaserede historieformidling normalt er det, og brugen af dem vil ofte være mere frivillig og lystbetonet, end det er tilfældet med den skemalagte.

Projektet vil undersøge de produktionsbetingelser og formidlingsstrategier, fortælleteknikker og medie/genrevalg, modtagerforestillinger og tilsigtede brugsfunktioner, der findes i de alternative former for historieformidling. Sigtet er at blotlægge, hvad der formidlingsmæssigt kendetegner disse andre former for historieformidling i dagens samfund, og dermed få indkredset, hvad der ud fra en modtagersynsvinkel kan fremstå som et relevant alternativ til en forskningsbaseret og skemalagt historieformidling.

Teori og metode

Brugen af en komparativ tilgang skal skabe en indre sammenhæng og dynamik i projektet. Som metode vil den sammenlignende analyse såvel indgå i flere af de planlagte enkeltundersøgelser som efterfølgende blive anvendt, når enkeltundersøgelserne skal sammenlægges. For at kunne gennemføre sådanne tværgående komparative undersøgelser er det uomgængeligt, at projektgruppen oparbejder et fælles sæt af styrende problemstillinger og i det mindste anvender et sæt compatible begreber og modeller.

Projektgruppens medlemmer har i deres hidtidige arbejde anvendt flere relevante modeller og teoridannelser: fx teorier om historiebevidsthed og historiekultur, om fortælleteknik og litteraturdidaktik, diskurs- og receptionsteori, semiotisk museumsteori, kultur-, køns- og kommunikationsteori. De har også fra deres hidtidige forskning erfaring med de analysemåder og kvalitative metoder, der vil blive brugt i projektet.

En af de første opgaver, som gruppen må tage fat på, er at gennemdrøfte og gennearbejde de modeller og teoridannelser, der skal tages i anvendelse i projektet. Sigtet er ikke at etablere en

teoretisk konsensus, men at sikre, at enkeltundersøgelserne bliver struktureret på en sådan måde, at en sammenlignende analyse kan gennemføres. Der er dog allerede nu enighed om, at udforskningen af de foreliggende former for historiefremidling i første række skal klarlægge:

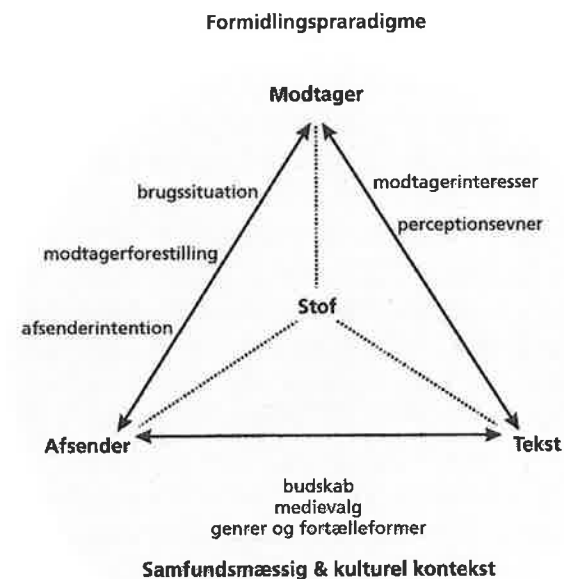
- indholdet af historiefremidlingen, især den form for historiebevidsthed, der søges viderefremidlet
- det fremidlingsparadigme, inden for hvilket den givne historiefremidling finder sted, og dernæst undersøge, når det er muligt
- sammenhængen mellem den fremidlede historiebevidstheds kendetegn og det anvendte fremidlingsparadigme
- sammenhængen mellem det anvendte fremidlingsparadigme og de produktionsbetingelser, under hvilke den givne historiefremidling er blevet udarbejdet

Ved 'historiebevidsthed' forstås et samspil mellem fortidsfortolkning, samtidsanalyse og fremtidsforventning, og den omfatter ikke alene forestillinger og idéstrukturer, men også værdier og holdninger. Ved 'fremidlingsparadigme' forstås sammenhængen mellem de stedfundne overvejelser over og om (i) den, som fremidler, (ii) den, der fremidles til, (iii) det, som fremidles, og (iv) på hvilken måde det gøres. En fremidling finder altid sted i en konkret socio-kulturel sammenhæng, som indvirker på fremidlingen, og som fremidlingen påvirker. Grafisk kan det fremstilles som vist på følgende side.

Sammenlignende undersøgelser

I projektet vil indgå fire slags sammenlignende undersøgelser.

Den forskningsbaserede historiefremidling. Målet er at få indkredset og analyseret de forskellige fremidlingsparadigmer, der er virksomme inden for humanistisk historiefremidling, herunder variationsbredden i eksempelvis den fag-, litteratur- og kulturhistoriske

historiefremidling. Denne del af projektet vil bl.a. afsøge tidsrummet fra ca. 1960 frem til i dag for at kunne afdække, om der kan identificeres et eller flere afgørende paradigmeskift.

Det skal undersøges, om der findes forskellige eller parallelle forløb inden for den universitetsbaserede og den museumsbaserede historiefremidling. Det skal indkredses, hvad brugen af nye medier har betydet især for museumsfremidlingen. Det skal endvidere søges klarlagt, om der findes afgørende fremidlingsmæssige forskelle mellem fx en faghistorisk og en litteraturhistorisk fremidlingstænkning. Det skal ligeledes afklares, om et nyt forskningsfelt som fx kvindehistorie også på det fremidlingsmæssige plan har ført til nydannelser.

Når man skal forstå og forklare, hvordan den universitære forskningsfremidling fungerer, er det også nødvendigt at se på de faglige normer og idealer i de relevante humanistiske fag. *Evaluering af videregående historieuddannelser. Evalueringsrapport, 1994* viser fx, at der er stor forskel, hvad angår den betydning, der tillægges

formidling/didaktik i selve uddannelsen - kun DLH og RUC prioriterer dette felt højt. For at tackle dette problemkompleks må der dels laves en sammenlignende undersøgelse af, hvilken placering formidlingsmomentet har i de relevante humanistiske uddannelser. Dels bliver det relevant at se nærmere på, hvilken betydning formidlings- og dermed brugsdimensionen tillægges i den faglige vurdering/reception af fx samleværker og biografier.

Den skemalagte historieformidling. Projektet vil udforske dette problemfelt ved at gennemføre en række sammenlignende undersøgelser af historieformidling i en folkeskole-, gymnasie- og seminariesammenhæng. Feltet vil blive udforsket ikke kun ved at se på foreliggende læseplaner og lærebøger, anvendelsen af museer og andre visuelle medier i dansk- og historiefaget, men også ved at gennemføre punktundersøgelser af undervisningspraksis og deltagernes erfaringer med en skemalagt historieformidling. Denne del af projektet skal bl.a. søge at afklare, om der findes forskellige eller parallelle tendenser dels inden for historie- og danskfaget, dels i en folkeskole-, gymnasie- og seminariesammenhæng.

Tværgående undersøgelser. Sigtet med disse undersøgelser er at få indkredset og klarlagt de formidlingsparadigmatiske forskelle mellem en forskningsbaseret, skemalagt og alternativ historieformidling, herunder om forskellene går tilbage til forskelle i modtagerbevidsthed og tilsigtet brugsværdi. Projektgruppen vil i lyset heraf kunne drøfte i et fremadrettet perspektiv, hvad humanistisk historieformidling formidlingsmæssigt kan lære af de andre former for historieformidling i nutidens samfund.

Tværgående undersøgelser vil finde sted på to niveauer. Dels vil de blive gennemført inden for rammerne af en række enkeltundersøgelser, dels vil de blive gennemført på et overordnet analytisk og synteseorienteret plan. Hvad enkeltundersøgelserne angår, vil det være vigtigt at rette opmærksomheden mod områder, hvor der både findes en righoldig og varieret historieformidling, og hvor der samtidig har været konflikt om historietolkningen. Det er baggrunden for valget af landboreformerne/den danske revolution og besættelsestiden som særlige undersøgelsesfelter.

Dansk historiekultur i komparativt perspektiv. Projektgruppens

medlemmer har et vist kendskab til humanistisk historieformidling og historiekultur i nabostater som Norge, Storbritannien, Sverige og Tyskland, og det vil derfor være mest oplagt at sammenligne med disse lande. Da gruppen ikke vil kunne gennemføre større selvstændige undersøgelser i udlandet, må den holde sig til foreliggende analyser på feltet og udnytte faglige kontaktnet som fx International Council of Museums. I Storbritannien og Tyskland findes der en delvis forskellig historiekultur, fordi man her har et udbygget net af henholdsvis *History Workshops* og *Geschichtswerkstätten*.

Erindringens og glemslens politik

*Bernard Eric Jensen,
Carsten Tage Nielsen &
Torben Weinreich (red.)*

[1996]

Roskilde Universitetsforlag